

چند فرمان در کتابخانه و موزه ملی ملک

مرضیه مرتضوی

بی‌شک در تحقیقات تاریخی، اسناد و مدارک مکتوب به عنوان منابع دست اول، از جایگاه ویژه‌ای برخوردارند، اما اعتبار و درجه اهمیت همه آنها در یک سطح نیست و هر دسته بنا به نگرش تخصصی، ارزشی متفاوت دارند. در طبقه بندی اسناد از نظر سیاسی، باید فرمانهای حکومتی را از جمله مهمترین منابع تاریخی بشمار آورد، بطوری که در تحقیق حوادث تاریخی می‌توانند نقش تعیین کننده‌ای را ایفا نمایند. از آنجا که نهاد حکومت بالاترین مرجع تصمیم‌گیری است، بنابراین فرمانهای حکومتی دربردارنده بسیاری از قرائن سبب ساز وقایع تاریخی هر ملت است. بر این اساس موزه ملی ملک، دارای چندین فرمان ارزشمند تاریخی می‌باشد که می‌تواند برای محققین تاریخ، از منابع مهم بشمار آید، چه اینکه بجز ۲ عدد از این فرامین، بقیه تاکنون در جایی به چاپ نرسیده تا کسی از وجود آنها در مجموعه ملک اطلاع حاصل نماید. از این رو بر خود فرض دانستیم که در این مقال کوتاه جهت آشنایی خوانندگان با این مجموعه فرامین، به اجمال به اشاره‌ای به آنها نموده تا شاید گره‌ای از تحقیقات تاریخی گشوده گردد.

دریک تقسیم بندی اولیه، می‌توان این فرامین را به ۴ بخش کلی، دسته‌بندی نمود:

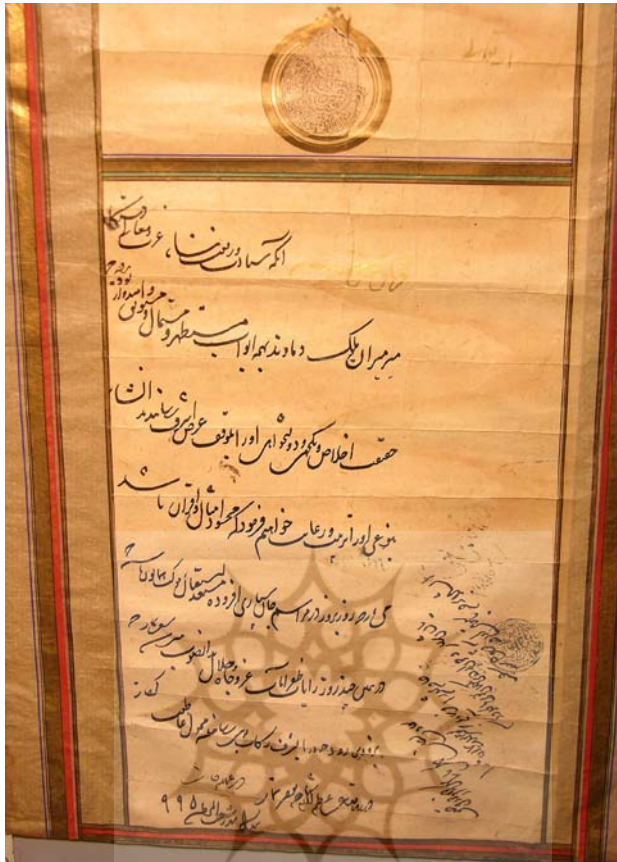
(الف) ۹ فرمان از دوره صفویه از شاه عباس اول تا شاه سلطان حسین؛

(ب) ۱۰ فرمان از دوره قاجار از محمدشاه تا مظفرالدین شاه؛

(ج) ۲ فرمان بی‌مهر سلطنتی که از لحاظ زمانی احتمالاً به دوره زندیه مربوط می‌شوند؛

(د) ۱ فرمان از شاه احمد درانی.

قصد ما بر این است که ضمن برشماری ویژگی‌های سند شناسی هر فرمان، هر گروه از فرمانها را بر اساس تقدم تاریخی معرفی نماییم، پس در ابتدا به سراغ فرمانهای صفوی می‌رویم:

فرمان ۱

تاریخ: ۹۹۵ ق / فرم مهر: مدور محراب دار / اندازه مهر: ۵×۴/۵ سانتیمتر.
صدر مهر: الله - محمد - علی / وسط مهر: بنده شاه ولایت عباس ۹۹۴.
حاشیه مهر: اللهم صل على النبي والوصى والتول و السبطین والسجاد والباقر والکاظم والرضا والتقی والنقی والعسگری والمهدی صاحب الزمان.
طغرا: فرمان همایون شد (طلا) / تعداد سطر: ۱۳ / خط: نستعلیق.
حاشیه پایین در سمت راست: مهر مدور (مهر مسوده همایون).
نوع کاغذ: دست ساز آهار مهره کهنه شده / وضعیت فیزیکی: نسبتا سالم.

خلاصه فرمان

مورد عنایت قرار دادن میر میران ملک دماوند و دستور رسانیدن نامبرده به موکب اردوی همایونی که بدانصوب در حرکت است به منظور مورد ملاحظت قرار دادن وی.

فرمان ۲

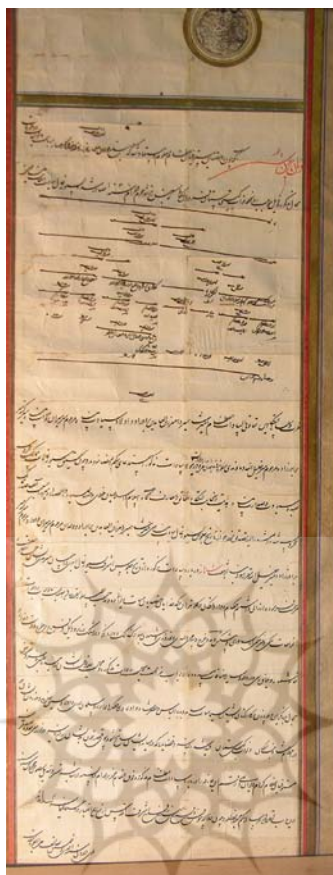
تاریخ: ۱۰۳۸ ق / ابعاد فرمان: ۳۰×۲۹ سانتیمتر / فرم مهر: مدور / اندازه مهر: ۳/۵ سانتیمتر.
سجع: هست ازجان غلام شاه صفی ۱۰۳۸.

حاشیه مهر: اللهم صل على النبي والوصى والبتول والسبطین والسجاد والباقر والصادق والكاظم والرضا والتقى والزكى والمهدى.

طغرا: فرمان همایون شد (شنگرف) // تعداد سطر: ۵ / خط: نستعلیق / نوع کاغذ: دست ساز آهار مهره
وضعیت فیزیکی: آسیب دیده.

خلاصه فرمان

اعطای محال دماوند و رسوم داروغگی این محال به سیورغال ابدی میر شاه میر مین باشی و تاکید بر عدم تغییر و تبدیل در آنجا از سوی مستوفیان عظام.

فرمان ۳

تاریخ: ۱۰۵۱ ق / ابعاد فرمان: ۲۹×۶۰ سانتیمتر / فرم مهر: مدور / اندازه مهر: ۳/۷ سانتیمتر.

سجع: بنده شاه ولایت عباس ۹۹۹.

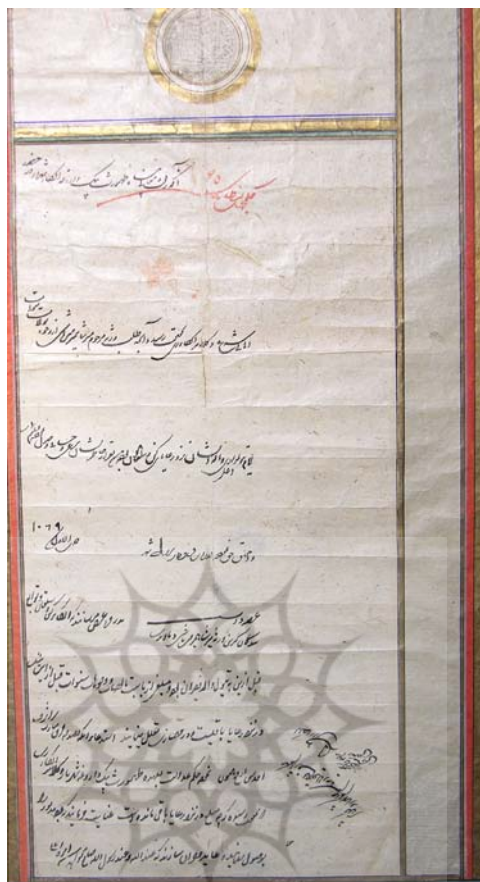
حاشیه مهر: اللهم صل على النبي والوصي والبتول والسبطين والسجاد والباقر والصادق والكاظم والرضا والتقى والتقى والزكى والمهدى.

طغرا: فرمان همایون شد (شنگرف) / تعداد سطر: ۱۵ سطر به انضمام سیاقیات / خط: شکسته نستعلیق.

نوع کاغذ: آهار مهره ختایی / وضعیت فیزیکی: سالم.

خلاصه فرمان

دستور شاه عباس، بنا به تصدیق میرزا حبیب الله.. صدر ممالک محروسه، به اعطای سیورغال ابدی محال دماوند به فرزندان میر کته میر (میر شاه میر و زین العابدین) با تاکید بر عدم طلب مالوجهات و... از آنها توسط حکام و داروغگان و کلانتران و کدخدایان و متصدیان مهمات دیوانی دماوند.

فرمان ۴

تاریخ: ۱۰۶۹ ق / ابعاد فرمان: ۳۹×۲۹ سانتیمتر / فرم مهر: مدور / اندازه مهر: ۳ سانتیمتر.

سجع: بنده شاه ولایت صفی ثانی - مهر مسوده دیوان اعلی ۱۰۷۷.

طغرا: فرمان همایون شد (سنگرف).

تعداد سطر: ۱۲.

خط: شکسته.

وضعیت فیزیکی: سالم.

خلاصه فرمان

دستور به طهمورث بیگ داروغه الکا شهریار در وصول طلب ورثه میر شاه میر مین باشی از رعایای کن و سولقان و در پایان فرمان تقاضای ورثه مزبور از شاه درباره پی گیری این امر.

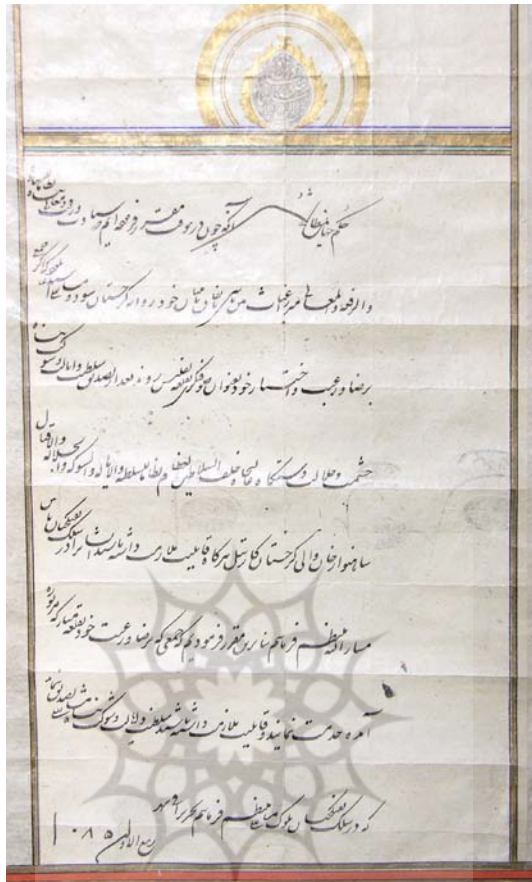

فرمان ۵

تاریخ: ۱۰۷۴ ق / ابعاد فرمان: ۵۱×۲۹ سانتیمتر / فرم مهر: مدور محراب دار.
اندازه مهر: ۴/۵×۵/۸ سانتیمتر / بالای مهر در زمینه کاغذ: الملک لله.
صدر مهر: الله سبحانه مالک الملک / وسط مهر: بنده شاه ولایت عباس ثانی.
حاشیه مهر: اللهم صل علی محمد المصطفی علی المرتضی و فاطمه الزهرا والحسن والحسین و علی
زین العابدین و محمد الباقر و جعفر الصادق و موسی الکاظم و علی الرضا و محمد التقی و علی النقی و حسن
العسگری و المهدی الحجه صاحب الزمان.
طغرا: فرمان همایون شد (شنگرف).
تعداد سطر: ۷ سطر همراه با سیاقیات / خط: شکسته / وضعیت فیزیکی: سالم.

خلاصه فرمان

فرمان شاه عباس ثانی به میرزا بدیع الزمان و میرزا ابراهیم در مورد دریافت جنسی و نقوی و جوهات و صرف آن جهت مواجب تفنگچیان و مستحفظین قلعه قندهار.

فرمان ۶

تاریخ: ۱۰۸۵ ق / ابعاد فرمان: ۳۰×۳۰ سانتیمتر / فرم مهر: گلابی شکل.

اندازه مهر: ۲/۵×۲ سانتیمتر / سجع: بنده شاه دین سلیمان است ۱۰۷۷ .

طغرا: حکم جهان مطاع شد (سیاه).

خط: نستعلیق / تعداد سطر: ۸

نوع کاغذ: دست ساز آهار مهره.

وضعیت فیزیکی: سالم.

خلاصه فرمان

فرمان شاه سلیمان درباره پذیرفتن استدعای میرزا غیاث مین باشی در مورد رفتن وی و تفنگچیان‌اش به قلعه تفلیس نزد شاهنواز خان^۱ والی گرجستان کارتیل جهت خدمت به وی.

فرمان ۷

تاریخ: ۱۱۲۵ ق / ابعاد: ۲۲×۸۰ سانتیمتر / فرم مهر: مدور محراب دار / اندازه مهر: ۴×۵ سانتیمتر.

صدر مهر: حسبی الله / وسط مهر: بنده شاه ولایت حسین ۱۱۱۲ .

حاشیه مهر:

جانب هر که با علی نه نکوست

هر که چون خاک نیست بر در او

طغرا: فرمان همایون شرف نفاذ یافت (شنگرف).

خط: نستعلیق / تعداد سطر: ۳۶ / نوع کاغذ: دست ساز ترمه آهار مهره / وضعیت فیزیکی: نسبتاً سالم.

خلاصه فرمان

پاسخ شاه سلطان حسین به تظلم خواهی رعایای قصبه نائین از کلاتر این محل که انواع بد سلوکی و تعدی را به مردم وارد آورده و رعایا از وی شکایت دارند و صدور فرمان از سوی شاه در خلع میرزا عبدالباقی و انتصاب میرزا ابوالبقاء نائینی به عنوان کلاتر جدید این قصبه.

فرمان ۸

تاریخ: ۱۱۲۵ ق/ ابعاد: ۵۳×۲۸ سانتیمتر/ فرم مهر: چهار گوش محراب دار/ اندازه مهر: ۳×۲/۵ سانتیمتر
سجع: بسم الله الرحمن الرحيم کمترین کلب امیرالمومنین سلطان حسین ۱۱۲۵.

طغرا: حکم جهان مطاع شد (سیاه).

خط: نستعلیق.

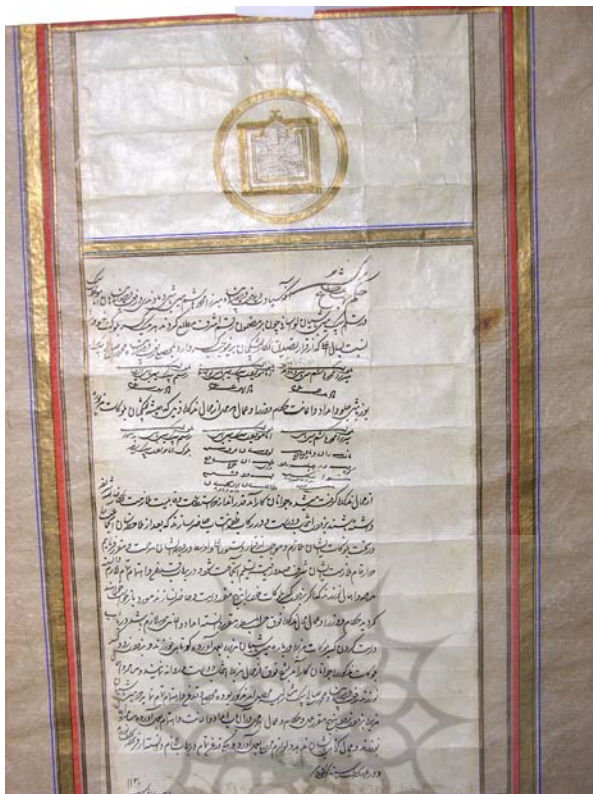
تعداد سطر: ۱۲.

نوع کاغذ: دست ساز آهار مهره روشن.

وضعیت فیزیکی: سالم.

خلاصه فرمان

انتصاب میرزا رفیع الدین^۲ برادر زاده میرزا سید مرتضی^۳ وزیر دارالعباده یزد که سابقا به سفارت نزد پادشاه گورکانی هند فرستاده شده بود، به عنوان سفیر جدید به مناسبت تبریک جلوس میمنت مانوس شاه جدید و رسانیدن نامه به وی.

فرمان ۹

تاریخ: ۱۱۳۰ ق / ابعاد فرمان: ۳۵×۳۰ سانتیمتر / فرم مهر: چهار گوش محراب دار.

اندازه مهر: ۲/۵×۲ سانتیمتر.

سجع: بسم الله الرحمن الرحيم -- کمترین کلب امیر المومنین سلطان حسین ۱۱۲۵.

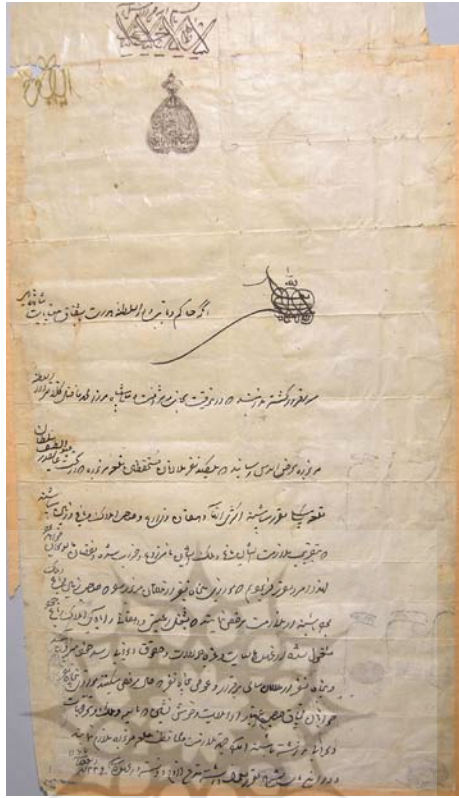
طغرا: فرمان همیون شرف نفاذ یافت (شنگرف).

خط: نستعلیق / تعداد سطر: ۱۶ / نوع کاغذ: دست ساز ختایی آهار مهره.

وضعیت فیزیکی: نیاز به مرمت دارد.

خلاصه فرمان

فرمان سلطان حسین درباره دریافت کسری بلوکات لواسان از میرزا محمد مین باشی و امام ویردی بیک ورستم بیک مین باشیان لواسانی به محصلی محمد صالح بیک، به منظور بکارگیری جوانان کارآمد و قابل و تفنگچیان عظام از آنجا که آغاز این مقاله را براساس تقدم تاریخی نهاده‌ایم، لذا در ادامه به معرفی ۳ فرمان قبل از دوره قاجار می پردازیم.

فرمان ۱

- تاریخ فرمان: ۱۶۷۱ ق / ابعاد: ۴۵×۲۴ سانتیمتر / شکل مهر: گلابی / اندازه مهر: ۳×۵/۴ سانتیمتر.

سجع مهر: الحکم لله - یا هو - احمد شاه درانی.

خط: نستعلیق.

تعداد سطر: ۱۲

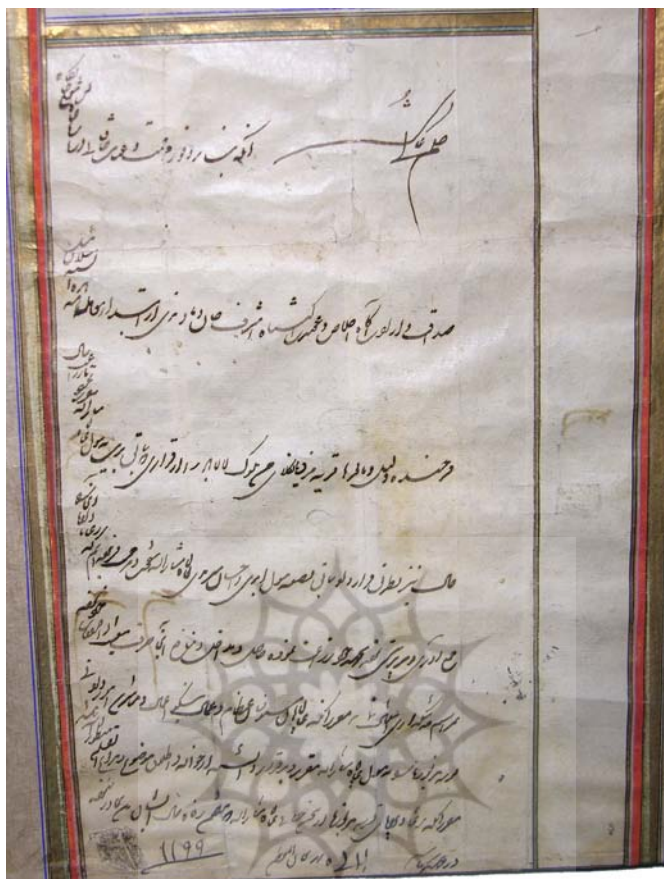
طغرا: بعون الله تعالی، فرمان همایون شد (سیاه).

نوع کاغذ: دست ساز آهار مهره.

وضعیت فیزیکی: نسبتاً سالم.

خلاصه فرمان

فرمان احمد شاه درانی^۴ به حاکم دارالسلطنه هرات میرزا محمد فاضل در مرخص کردن ۵۰ نفر از ملازمین قلعه مزبوره که دارای شغل دهقانی بوده و جایگزین نمودن ۵۰ تن از جوانان قدر ایلات بجای آنها.

فرمان ۲

تاریخ فرمان: ۱۱۹۹ق/ ابعاد: ۳۹×۲۹ سانتیمتر / مهر: در صدر فرمان فاقد مهر می باشد.

خط: شکسته / تعداد سطر: ۹.

طغرا: حکم جهان مطاع شد (سیاه).

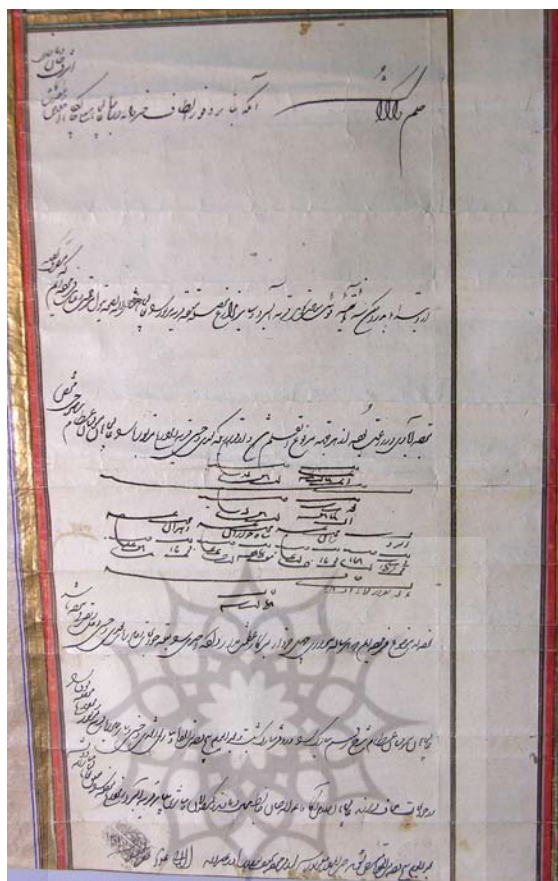
نوع کاغذ: کاغذ دست ساز آهار مهره.

وضعیت فیزیکی: سالم.

پایان فرمان: مهر مربع به سجع افوض امری الی ... عبده محمد.

خلاصه فرمان

فرمان اعطای مجدد تیول قریه مزد یانکلای از بلوک لالاباد به اشرف خان دماوندی^ه و صرف درآمد آن برای سرپرستی رعایا و زراعت و نیز معیشت و اخراجات نامبرده.

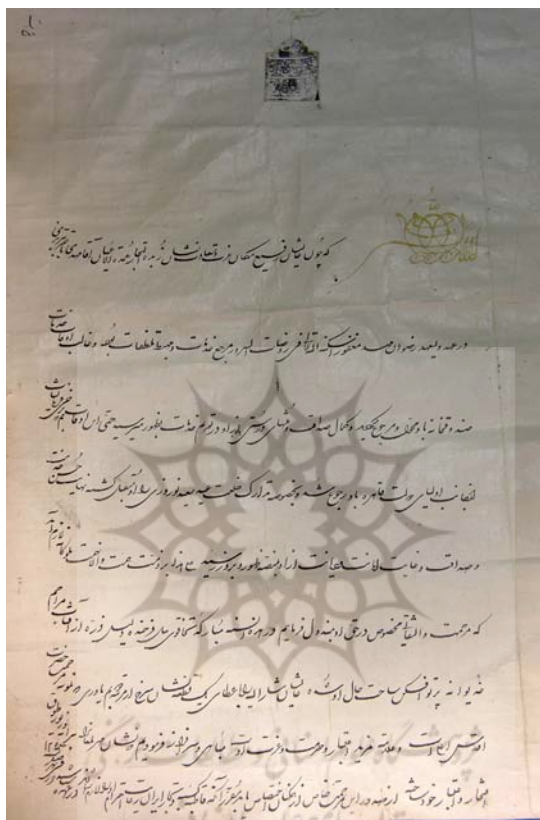
فرمان ۳

تاریخ فرمان: ۱۲۰۱ق / ابعاد: ۳۰×۴۲ سانتیمتر / مهر: ندارد / خط: شکسته / تعداد سطر: ۷.
 نوع کاغذ: دست ساز ختایی آهار مهره / طغرا: حکم والا شد (سیاه) / وضعیت فیزیکی: سالم.

خلاصه فرمان

فرمان اعطای تبول قریه آبسرد وسایر متعلقات آن به اشرف خان دماوندی و معافیت نامبرده از پرداخت وجوهات سالانه به مستوفیان عظام و مصرف درآمد آنجا برای آبادی و زراعت قریه مذکوره.

در مجموعه ملک تعداد ۱۰ فرمان مربوط به دوره قاجار وجود دارد که ۵ عدد از آنها اختصاص به خاندان ملک التجار (اجداد مرحوم حسین ملک بانی کتابخانه و موزه ملک) دارد که از لحاظ روابط این خاندان با دربار قاجار و شاهان آن دوره حائز اهمیت می باشد.

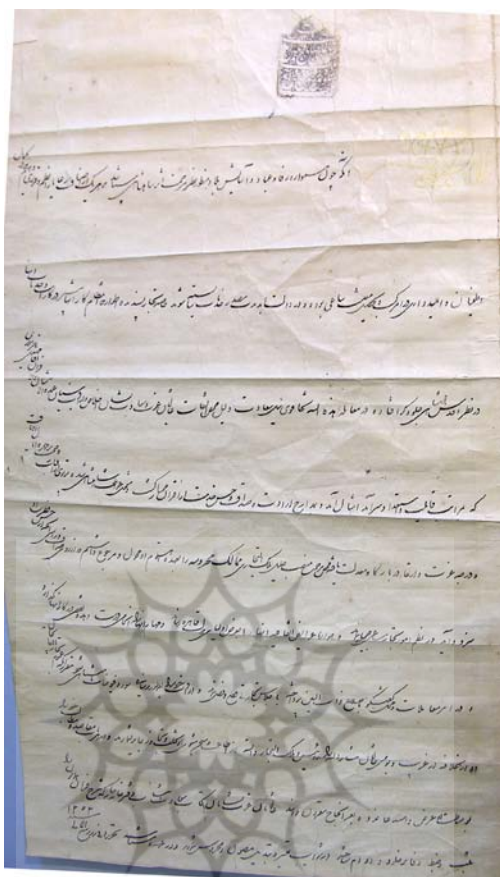

فرمان ۱

تاریخ فرمان: ۱۲۵۳ق / ابعاد فرمان: ۵۰×۳۹/۸ سانتیمتر / شکل مهر: مربع محراب دار / سجع مهر: شکوه ملک و ملت رونق آیین و دین آمد محمد شاه غازی صاحب تاج و نگین آمد اندازه مهر: ۳×۴ سانتیمتر / طغرا: الملک لله تعالی فرمان همایون شد (با آب طلا). خط: نستعلیق / تعداد سطر: ۱۰ / نوع کاغذ: دست ساز آهارمهره نخودی / وضعیت فیزیکی: سالم.

خلاصه فرمان

فرمان محمد شاه مبنی بر انتصاب آقا مهدی^۶ تاجر تبریزی به ملک التجاری ممالک محروسه (کشور) ایران.

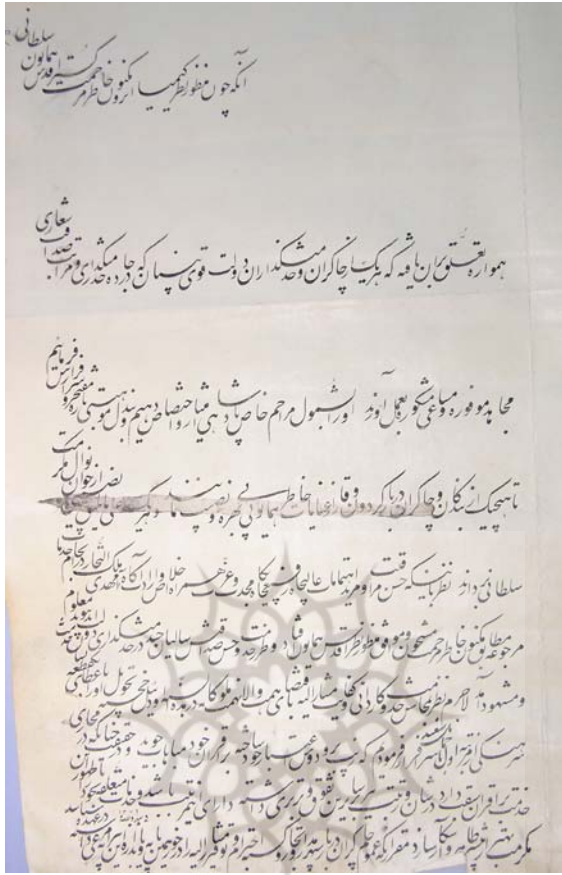
فرمان ۲

تاریخ فرمان: ۱۲۵۳ق / ابعاد با وصالی: $35 \times 49 / 5$ سانتیمتر / شکل مهر: چهار گوش محراب دار.
اندازه مهر: 4×3 سانتیمتر.
سجع مهر:

شکوه ملک و ملت رونق آیین و دین آمد
محمد شاه غازی صاحب تاج و نگین آمد
خط: نستعلیق / تعداد سطر: ۹ / نوع کاغذ: دست ساز اهار مهره روشن.
طغرا: الملک لله تعالی فرمان همایون شد (طلا) / توشیح: (صحیح است) سمت چپ در بالا.
وضعیت فیزیکی: سالم.

خلاصه فرمان

فرمان محمدشاه در اعطای یک قطعه نشان سرخ از مرتبه دوم یآوری به آقا مهدی ملک التجار به پاس خدمات صادقانه به ولیعهد در تبریز.

فرمان ۳

تاریخ فرمان: ۱۲۶۹ق / ابعاد: ۳۹×۵۷ سانتیمتر / شکل مهر: چهار گوش محراب دار.

اندازه: ۴/۶×۳/۲ سانتیمتر.

سجع مهر:

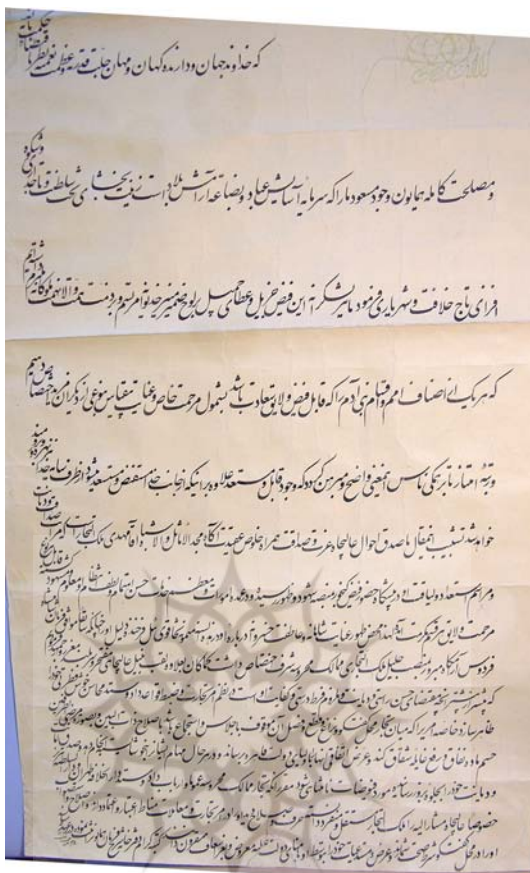
تا که دست ناصرالدین خاتم شاهی گرفت صیت داد و معدلت از ماه تا ماهی گرفت

خط: نستعلیق / تعداد سطر: ۱۰ / نوع کاغذ: ماشینی نخودی / طغرا: ندارد.

توشیح: (صحیح است) محاذی سطر اول / وضعیت فیزیکی: سالم.

خلاصه فرمان

فرمان ناصرالدینشاه در مورد اعطای یک قطعه نشان سرهنگی با حمایل سفید به آقا مهدی ملک التجار بواسطه رضایت خاطر از خدمتگزاری صادقانه وی.

فرمان ۴

تایخ فرمان: ۱۲۶۹ق / ابعاد: ۴۵x۷۱ سانتیمتر / شکل مهر: مربع محراب دار.

اندازه مهر: ۳/۲x۴/۶ سانتیمتر.

سجع مهر:

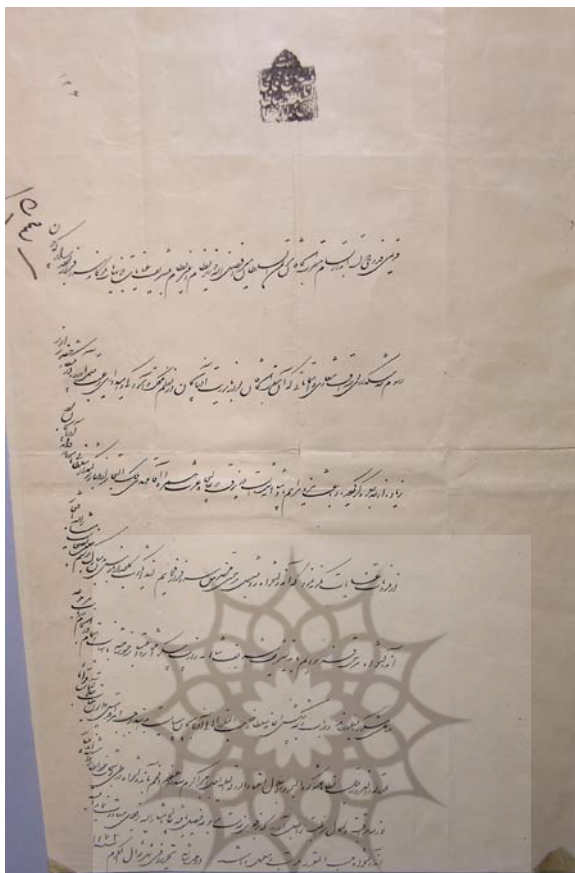
تاکه دست ناصرالدین خاتم شاهی گرفت صیت داد و معدلت ازماه تاماهی گرفت

خط: نستعلیق ممتاز/ تعداد سطر: ۱۵/ جنس کاغذ: ماشینی فرنگی.

طغرا: الملک لله تعالی فرمان همایون شد (طلا) / وضعیت فیزیکی: سالم.

خلاصه فرمان

فرمان ناصرالدین شاه در ابقای آقا مهدی تاجر بر منصب ملک التجاری ممالک محروسه ایران در تایید حکم شاه سابق.

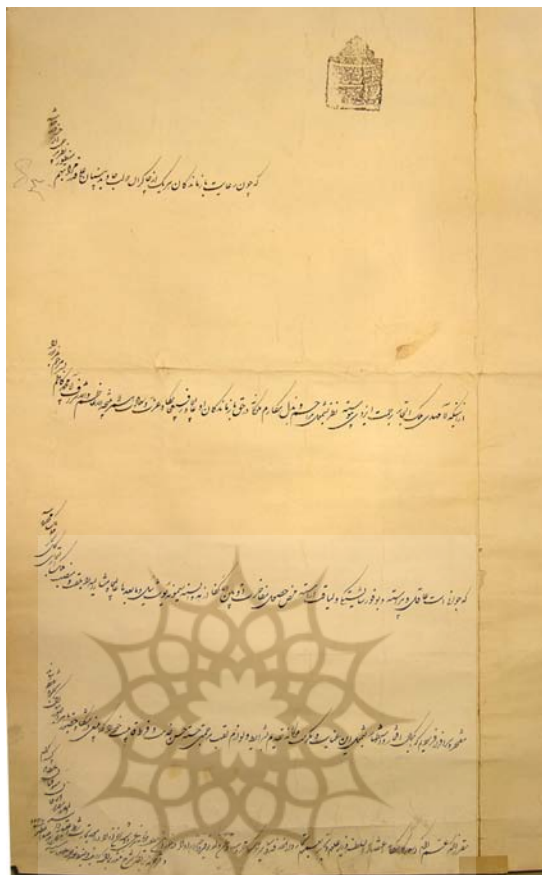

فرمان ۵

تاریخ فرمان: ۱۲۷۳ق / ابعاد: ۲۵×۴۱ سانتیمتر / کل مهر: چهار گوش محراب دار.
اندازه مهر: ۲×۲/۵ سانتیمتر / جم مهر: الملک لله السلطان ابن السلطان ناصرالدین شاه قاجار.
خط: شکسته نستعلیق / تعداد سطر: ۹.
نوع کاغذ: کاغذ رنگ شده آهار مهره ماشینی.
طغرا: ندارد.
توضیح: (صحیح است) محاذی سطر اول سمت چپ / وضعیت فیزیکی: سالم.

خلاصه فرمان

فرمان ناصرالدین شاه در اعطای یک ثوب کلیجه از ملبوس بدن مبارک به رسم خلعت به میرزا فضل...
وزیر نظام^۶ آذربایجان.

فرمان ۶

تاریخ فرمان: ۱۲۸۷ق / ابعاد: ۵۷×۴۴ سانتیمتر / شکل مهر: مربع محراب دار.

اندازه مهر: ۳/۲×۴/۶ سانتیمتر.

سجع مهر:

تاکه دست ناصرالدین خاتم شاهی گرفت
صیت داد و معدلت از ماه تاماهی گرفت
خط: شکسته نستعلیق / تعداد سطر: ۶ / جنس کاغذ: ماشینی فرنگی / طغرای چاپی: (الملك لله - فرمان
همایون شد - ۱۲۸۰) گوشه راست در بالا / توشیح: (صحیح است) محاذی سطر اول.
وضعیت فیزیکی: قسمتی از پشت فرمان با کاغذ معمولی وصالی شده است.

خلاصه فرمان

فرمان ناصرالدین شاه در مورد انتصاب حاج محمد کاظم^۸ به ملک التجاری ممالک محروسه ایران.

فرمان ۷

تاریخ فرمان: ۱۳۱۱ق / ابعاد: ۴۶×۳۴ سانتیمتر / شکل مهر: چهارگوش محراب‌دار منقش.

اندازه مهر: ۲/۴×۳ سانتیمتر.

سجع مهر: الملک لله - السلطان بن السلطان ناصرالدین شاه قاجار.

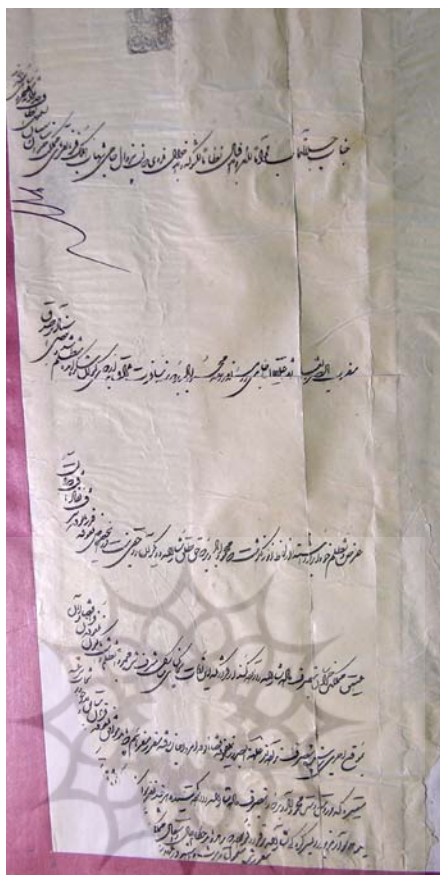
خط: شکسته / تعداد سطر: ۷ / نوع کاغذ: کاغذ دست ساز آهارمهره نخودی رنگ.

طغرا: ندارد / توشیح: (صحیح است) منقش در زیر سطر اول.

ظاهر فرمان قبلا با پارچه بطور کامل پوشیده شده است.

خلاصه فرمان

فرمان ناصرالدین شاه به موید الدوله^۱ حاکم خراسان و سیستان، در مورد باز پس‌گیری زمینهای نقد علی خان جامی^۲ در بردو و محمود آباد که به تصرف غیر درآمده است.

فرمان ۸

تاریخ فرمان: (به علت پارگی نامعلوم)// ابعاد: ۲۵×۳۷ سانتیمتر / شکل مهر: چهار گوش محراب دار. اندازه مهر: ۱/۲×۲ سانتیمتر / سجع مهر: خلدالله ملکه - السلطان بن السلطان ناصرالدین شاه قاجار. خط: شکسته نستعلیق. تعداد سطر: ۸ / طغرا: ندارد / توشیح: (صحیح است) زیر سطر اول / نوع کاغذ: کاغذ روسی (پاره شده). وضعیت فیزیکی: دارای پارگی در قسمت پایین از دو طرف فرمان که قبلا مرمت گردیده است. از اینرو بواسطه آن قسمتی از سطر ۶ و ۷ و ۸ و علت پارگی قابل خوانده نمی شود.

خلاصه فرمان

فرمان ناصرالدین شاه به شهاب الملک^{۱۱} حاکم خراسان و سیستان در مورد رسیدگی به تظلم خواهی مجدد نقد علی خان جامی در مورد بازپس گیری مزارع برد و محمود آباد در خراسان.

فرمان ۹

تاریخ فرمان: ۱۳۱۴ ق / ابعاد: ۳۵×۲۵ سانتیمتر / شکل مهر: چهار گوش محراب دار.

اندازه مهر: ۴×۳ سانتیمتر.

سجع مهر: الملک لله - السلطان بن السلطان مظفرالدین شاه قاجار.

خط: شکسته / تعداد سطر: ۵ / طغرا: ندارد / توشیح: (صحیح است).

نوع کاغذ: دست ساز قلقل نمکی / فیزیکی: سالم.

خلاصه فرمان

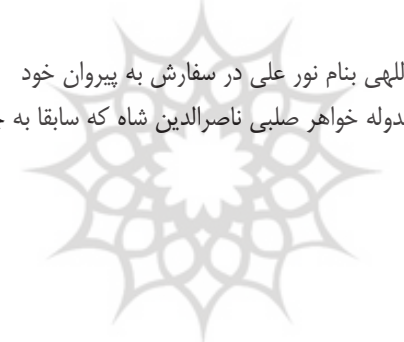
فرمان مظفرالدین شاه به رکن الدوله^{۱۲} حاکم خراسان و سیستان، درباره قصوری که درباره انتقال قریه محمود آباد و بردو که در زمان شاه شهید نیز فرامینی درباره آن صادر گردیده، انجام یافته بود و دستور اکید در آسوده ساختن خاطر مشارالیه.

فرمان ۱۰

تاریخ فرمان: ۱۳۲۲ق / ابعاد: ۲۱/۷×۱۴ سانتیمتر / شکل مهر: چهار گوش محراب دار. اندازه مهر: ۳×۲/۲ سانتیمتر.
سجع مهر: الملک لله - السلطان بن السلطان مظفرالدین شاه قاجار.
خط: شکسته / تعداد سطر: ۶ / طغرا: ندارد / توشیح: (صحیح است) سمت راست پایین.
نوع کاغذ: دست ساز آهار مهره روشن / فیزیکی: سالم.

خلاصه فرمان

فرمان مظفرالدین شاه درباره اعطای لقب لقمان السلطان به میرزا سید عبد الباقی طبیب کرمانشاهی به غیر از فرامین نامبرده شده فوق، تعدادی سند نیز در مجموعه موزه ملک موجود است که به صورت نامه نگاری است و در موضوعات متفاوت که در ذیل بطور مختصر بدانها اشاره می نمایم:
- تقاضای موسیو بوده در شرفیابی حضور اقدس والا ناصرالدینشاه و تعیین وقت برای شرفیابی وی از سوی شاه در تاریخ ۱۲۷۳ ق
- نامه یکی از درویش نعمت اللهی بنام نور علی در سفارش به پیروان خود
- عقد نامه امیر کبیر با عزت الدوله خواهر صلیبی ناصرالدین شاه که سابقا به چاپ رسیده است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پی‌نوشت‌ها:

- ۱- شاهنوازخان: جورج یازدهم، معروف به شاهنواز خان سرفرمانده ارتش صفوی، که پس از اسلام آوردن نام خود را به شاهنوازخان تغییر داد.
- ۲- میرزا رفیع‌الدین: یا به قولی میرزا اصبع‌الدین سفیر سلطان حسین به دربار فرخ سیر گورکانی.
- ۳- میرزا سید مرتضی: معروف به خفاف، وزیر یزد و سفیر شاه سلطان حسین به دربار بهادرشاه.
- ۴- احمد شاه درانی: پسر محمد زمان خان از یساولان نادرشاه بود که پس از مرگ او در ۱۱۶۰ با عده‌ای از سواران خود به قندهار رفت و خود را پادشاه و متصرفات خود را افغانستان نامید. (م ۱۱۸۶ق).
- ۵- اشرف‌خان دماوندی: از سادات و سرکردگان لشکری صنف پیاده در اردوی عباس میرزا در آذربایجان و قفقاز بود که در ۱۲۲۲ ق از سوی فتحعلیشاه جهت معاضدت برادرشاه به منظور نگهداری ایروان بدانصوب روانه گردید.
- ۶- آقا مهدی: ملک التجار ممالک محروسه ایران و پدر محمدکاظم و نیای حاج حسین آقاملک (م ۱۲۸۷ق).
- ۷- میرزا فضل‌الله: پسر میرزا اسدالله خان لشکر نویس، وزیر نظام آذربایجان و برادر میرزا آقاخان نوری صدراعظم (م ۱۲۰۹-۱۲۸۹ق).
- ۸- حاج محمد کاظم: پدر حاج حسین آقا ملک و ملک التجار ممالک محروسه ایران (م ۱۳۰۵ش).
- ۹- ابوالفتح میرزا مویدالدوله: پسر بزرگ حسام السلطنه و داماد ناصرالدینشاه، از سوی پدر مدتی پیشکار یزد و اصفهان و کردستان و نیز از سوی شاه حکمران گیلان و خراسان و فارس گردید. (م ۱۳۳۰ق).
- ۱۰- نقد علی‌خان جامی: فرزند محمد کاظم خان سردار، و برادر حیدر قلی خان و خانلرخان، از فرماندهان دوره قاجار و صاحب مزارع بردو و محمود آباد در جام.
- ۱۱- حاج حسین خان شهاب‌الملک: از سرکردگان سپاه ناصرالدین شاه و رئیس قشون خراسان که در سال ۱۲۸۹ق به حکومت خراسان منصوب شد. (م ۱۲۹۲ق).
- ۱۲- محمدتقی میرزا رکن‌الدوله: چهارمین پسر محمدشاه، وی مدتی والی تهران، خراسان و فارس بود.